

Az 1834-iki erdélyi országgyűlés.

(Töredékek gróf Gyulai Lajos naplójából.)

(III-ik közlemény.)

Deczember 3-dikán. Gr. Mitrovszky, a Főherczeg kamarása, nagyon divatban van itt a kolosvári asszonyoknál, egyebet nem hallani, csak Mitrovszkyt; a Fanny¹ gyermekeinek is van egy bubájuk, melyet Mitrovszkopohnak neveznek, tehát lehet képzelni, mikor még a gyermekleánykák is róla beszélnek, hogy mennyire kedvelt az itteni asszonyoknál. Az este a két Wesselényivel, Farkassal és Ferenczcel az ó-vári új sörházban vacsoráltam, hol nem annyira a sör, mint inkább a jó rostélyon sült nyerte meg helybenhagyásunkat, 9 órakor már itthon voltam és 10 órakor el is oltottam gyertyámat. Csak rakosgatni ne kellenék, még nem tudék rendbe jönni. Két új követ érkezett ide, az egyik Bornemisza Ignác, a kiről már szoltam, a másik Haller Lajos² Marosszékről, ez igen jó követ fog lenni; eléggé haragszik érte Ignác öcsese, ki a rosz ügy pártolója s azt mondá tegnap, hogy Lajos nem követnek való ember, mert sokat költ városon és dühös ember; de azzal mi baja van, van miből költenie és a magából költ, a mi pedig a dühösséget illeti, azon éppen nem csodálkozom, mert valóban hideg vérrrel maradni annyi sok rosz hazafi társaságában jó érzésű magyar-nak lehetetlenség.

Kolozsvárt most egy társaság állott föl, melyet Bethlen Feri ezer pengő forinttal alapított és ezek magokat „művelődés barátai“-nak nevezik. Ez a társaság Bethlen Ferinél gyűl össze este hat órakor azon napokon, mikor nincs theatrum. Megvallom, nem nagy vonzódással vagyok ezen ifjú társaság iránt, sőt tele előítélettel iránta; ezélja: a tagokat a beszédben gyakorolni, annál fogva, kinek tetszik, akár könyvből, írásból, akár emlékből szaval, beszédet mond, egyik a másikat meg is bírálja

¹ Gr. Wass Györgyné szül. gr. Gyulai Fanny.

² Testvérbátya gr. Haller Ferencz, horvátországi bán s később erd. korlátnok, lovassági tábornok volt.

minden tartozkodás nélkül, továbbá megbírálják a játékszínben előadott darabokat. Ezen társaság igen hasznos intézetté válhatnék, mert igen elmés ifjak vannak már is benne, mint Kabos,¹ Szentiványi, Hodor;² azt szeretném, ha magukat emancipálni tudnák Bethlen Feri főprotectorságától, kinek egyeben se jár az esze, mint azon, hogy másokból bolondot csináljon. Bethlen Feri lefordította Hugo Victornak Lucretia Borgiáját, de a censura nem engedte, hogy előadják, mert egy *Este* herczeg is van benne és szintén Estei herczeg mostani királyi országgyűlési biztosunk Estei Ferdinánd főherczeg. Ezen tilalom következtében a tegnapelőtti gyűlésén a művelődés barátinak Biró azon indítványt tette, hogy maguk adják elő ezen darabot, mit meg nem tilthatnak. Sok pártolókra kapott az indítvány; nem tudom, lesz-e valami belőle. Én ezen társaságot, mely iránt, mint fönnebb mondtam, bizalommal nem viseltetem, inkább latrok egyletének nevezem, mert a legtöbbnek közülök azon jár az esze, hogy a színésznéket elhódítsa, főkép Eder Louisát, ki legszebb közöttük, e miatt kelle Dérinének innen eltávoznia, ki többet ért az egész társaságnál, ki leginkább művészné (s a művelődés barátai elismerésére a legméltóbb), de minthogy Kubainé, a szép Louisának testvére, Dérinét nem állhatja, Bethlen Feri ezt addig ingerelte, míg Kolosvárt ide is hagyta, még arra is vetemedett, hogy macska-musikát csináltatott neki, charivari-t. Dérinével együtt elment Lendvai is, el Széppataki Johanna, úgy, hogy most igen gyengén áll az itteni színész-társaság.

Deczember 4-dikén. Tegnap Kemény Ferencznél gyűltünk volt a végre egybe, hogy egy capitalist egybetéve, Szász Károlyt consistorialis secretariusnak megtétessük, főként azért, hogy ne kéntelenítessék a Diaetát ide hagyni, melynek egy a legjelesebb szónokjai közül való. 40.000 forintra van szükség s ebből egy fertályév alatt már huszonegyezer forint alá is van írva, reményleni lehet, hogy a többi is ki fog telni. Szász most enyedi professor és a magyar tudós társaságnak vidéki tagja, fizetése fel megy valami 6 ezer forintra, a consistorium secretariusának pedig nincs több négyszáz bankóforintjánál, azért kívánnak alapítani egy tőkét 1200 forintos esztendei fizetésre a consistorialis secretarius részére, mely bankóban 3000 forintot tesz, és melylyel Szász megelégszik, kapván azon kívül fizetését a m. tudós társaságtól és itt helyben Kolosvárt is egy privat kathedrát kívánván felállítani, melyben a *jus publicum*-ot fogná tanítani, így, mert tanítványai bizonynyal nagy számmal lennének, fizetése egy annyira felmenne, mint mostani professori fizetése, a

¹ Kabos Dániel.

² A Dobokavármegye monographiának írója.

mellett több ideje maradna magának dolgozásra az olvasó közönség számára. A mai gyűlés nagyon érdektelen volt, miért arról nem is szólok; laistrom dolgában neveknél egyéb nem olvasatott, ezen névjegyzékek dictaturára bocsátottak s a jövő gyűlésen lesznek felettök a vitatások, akkor többet.

December 5-ikén. Ma Döbrenteinek születése napja, tartsa meg a jó Isten, írok is neki néhány sort, egyszersmind tudósítom, hogy Tiltseh könyvtáros kész általvenni nyomtatását a Máté Jánosné¹ verseinek, mihelyt magát correspondentziába teszi Döbrentei. A Farkas Sándor utazását most másodsor nyomtatják és újból ezer példányt, nem igen volt mostanság egy könyvnek ily keletje, mint ennek. Megírom Döbrenteinek a levelet s utasítást kértem tőle a constantinápoli utazás iránt gőzhajón, mely úgy tudom, a jövő áprilisban fogja megtenni első útját Pestről Constantinapolig és onnan Triestig, természetesen különböző gőzhajókon, de olyanokon, melyek egyetértőleg bizonyos időkben fognak megindulni. Nagy kedvem van ezen kerületet megtenni és ha lehet, meg is fogom tenni. Lehetne úgy is, hogy az ember Galatzig szekérrel menjen, de mégis jobb ezt is vizen tenni meg, mert ha veszedelmesebb is, de kevésbé unalmas; Orsova körül vannak a Dunán a legveszedelmesebb helyek.

Dec. 6-dikén. Tegnap délután és estve követi conferentia volt a laistrom dolgában, a Regalisták felett folyt a vita, van t. i. sok oly Regalista, kiket ez a kinevezés meg nem illetett volna, ellenben vannak olyanok, kik ezt megérdemlették, de Regalistáknak nem neveztettek ki. A vélekedés kétfelé oszlott, a nagyobb rész abban állapodott meg, hogy ezúttal csak egy *de facto* laistrom olvastassék fel és a *de jure* laistrom halasztassék el. Ez lesz valószínűleg az országos határozás, bajos is lenne most, minekutánna a Rendek azon hibát elkövették, hogy a Gubernium tagjait voxolásra bocsátották, azokat most kirekeszteniék *de facto*. Ha a *de jure* laistromot mindenek előtt elővennék, az lenne a legjobb, de ez nem fog keresztül menni, mert félnek ez által a választás hosszas elhaladását okozni, egy szóval mondani sokat lehet a dologról, de fejedelem jussa lévén a Regalisták kinevezése, csak az lenne utoljára is vége a dolognak, hogy a Gubernium tagjai, kik csak generaliter hivataljoknál fogva neveztetnek Regalistáknak, külön kir. leveleket kapnának és akkor ott volnánk, a hoi most; — azt kérni és kívánni pedig, hogy a kimaradt hazafiak Regalistáknak kineveztessenek, veszedelmes principium, mert a Regalisták-

¹ Szül. mezőkövesdi Ujfalvy Christina. Több elmésen írt levele van meg könyvtáram egyik kéziratí kötetében, melynek czíme Carolina Codex.

nak számát inkább kevesíteni, mint szaporítani kell. A conferentia után a művelődés baráti fáklya világnál várták Wesselényit, kinek ma nevenapja, Bornemisza Ignác volt a szónok, s a menet elkísérte Wesselényit szállásáig a piacon keresztül valami ötven fáklyával. Vacsora után a diaetalis ifjúság, irnokok, hasonló fáklyavilágnál üdvözölte Wesselényi Miklóst s Kabos¹ igen szép beszédet tartott. Onnan Thoroczka Miklós és Bánffy Miklóshoz mentek, úgy a fáklyások, mind az azt kísérő társaság. Jósika Miklós, ki beteg, követség által köszöntetett s ablakai alatt azt kiabálták: *éljen a jóféle egyetlenegy Jósika*. A nemzeteknek gyűlését oda hagyám, mert megint csak neveket olvastak. Egy udvari decretumot gyanusnak találtak, mert nem látták a pecsétet rajta és az adclsum se fér belé.² Ez volt az a *decretum*, mely a kinevezett Regalisták neveit foglalta magában, hihetőleg üresen küldték le és itten a Guberniumnál szerkesztették össze a Regalistákat. A kinevezett Regalisták originalis laistromát a Gubernium archivumából kivévn, ott a nevek után különböző jegyek találtak, melyeket nem tudnak magyarázni, kinek veres, kinek fekete kereszt, kinek fekete ○, kinek pont is benne, így ⊙, kinek fekete vonal, kinek veres vonás, soknak több jegy is van ezekből; igen hosszasan el volt ez ma olvasva Szász Károly által.

December 7-dikén. A tegnapi nemzeti gyűlést kár volt oda hagynom. Az a körülmény, melyet említettem, hogy t. i. a decretum nem volt lepecsételve, az is, hogy nem rescriptumban, melyet a császár maga szokott aláírni, hanem decretumban, melyet Miske mint a kancellária törvénytelen praesese írt alá minden berekesztés és a császár aláírása nélkül, arra a következtetésre indította a Rendeket, hogy Miske bizonyosan csak tiszta papirost küldött le, melyre aztán itten írták be a neveket. Ez a hallatlan factio arra bírta Bethlen János felszólítására a kir. hivatalosokat, Donát Sándort kivéve, hogy mindnyájan lemondjanak regalistaságokról. Megválnak, az országos ülésben mit fog tenni a többi Regalista, kik nem voltak jelen a nemzeti gyűlésen s megint szünet lesz, míg eziránt repraesentatio fog ő Felségéhez menni és törvényes Regalisták fognak kinevezettni. Ezen szempillantásban más Regalista nincs, csak még a kevés 1811-beli, a főtisztek és a kir. tábla tagjai s *Tria sunt, quae regna perdunt: privatum commodum, latens odium, juvenile consilium*. Ezt írta, vagy inkább metszette IV. Henrik saját kezével, mint mondják egy a Rhone közepén

¹ Kabos Dániel.

² Milyen könnyen gyanusítanak még jóhiszemű komoly emberek is.

kiálló sziklára, melyet aztán Király táblájának neveztek. Ezek voltak szegény hazánknak is mindenkori veszedelmei.

December 8-dikén. Tegnap voltam elsőben a művelődés barátainak gyűlésében, mint minden éléhaladni igyekező intézetet, ezt is becsülni lehet, de a bírálatok kevéssé sértőbbek lehettek volna. Szentiványi elszavalta Nagy Pálnak¹ beszédjét, melyet most közelebről a parasztok emancipatiója tárgyában mondott, ezt Bornemisza Ignác „nyelves kufárai” s Horváth Laji száraz, nem ilyen helyre való előadása követte. Végül Biró Miklós Farkas Sándor amerikai utazásából elmondta a Lafayette-re tartozó részt, ezt is némelyek, így Kenyeres szerencsétlen választásnak tartották, én azonban vele teljesen meg voltam elégedve.

Decz. 10-dikén. A Főherczeg nagy méregben van azon felfedezésért, melyet a Rendek tettek a Regalisták hamis levelen költ kinevezésökért, úgy lehet ez az utolsó galiba, melybe bele esett, mert ha jól megyen a dolga, legfeljebb iránta való kimélelésből eloszlatják a Diaetát. . . .

Tegnap megint egy egy pirongató rescriptumot olvastak fel, dictaturára bocsáttatott s mostanság elő se fog fordulni, mert laistrom, napló, mindenek előtt pedig az a körülmény, mely mindent megakasztott, van napi renden, t. i. kipuhatólása a hamis levélnek, mely Regalistákat nevez ki és az ez iránt készítettendő representatio a Felsőhez. . . .

Maros-széken már két hete elmúlt, hogy mind foly a marchalis szék. Resultatuma Haller Lajosnak követté választása. . .

Nopcsa beteg, azt mondják, a Főherczeg parancsolatjából, míg Bécsből kurir nem érkezik, nehogy országgyűlést tartson; a Főherczeg, mint mondják, megszidta, hogy azon levelet kiadta, mely annyi bajt csinált.

December 14-dikén. A művelődés baráti jövő hétre engem választának elnökjöknek; ez az ifjú társaság magát a szavalásban gyakorolja, kinek tetszik közüök, eléáll s a kinek tetszik, az eléállottat megbírálja. Mind a szavalók, mind pedig a bírálók gyengécskék, de idővel javúlhat ezen társaság, tágulhat eselekvő köre is és válhatik belőle egy oly palaestra, melyből jó szóno-kaink, jó íróink támadhatnak. Holnap tartom első gyűlésemet elnökségem alatt, aztán szeredán és végre pénteken.

Dec. 16-dikén. Megnyitó beszédem csak ezen kevés szavakból állott: Ti engemet erre a hétre elnöknek tettetek, én nektek azért háládatos köszönetemet bizonyítom; ezen ifjú társaságnak szinte legifjabb tagja, személyszerint mindnyájatokat még nem ismerve segedelmetek nélkül elnöki kötelességemnek eleget nem

¹ Felsőbüki Nagy Pál, kitűnő szónok.

tudnék tenni; igyekezni fogok magamat véletek szorosabb kapcsolatba tenni és véletek együtt ezen társaság előhaladásán teljes erőmből dolgozni. Most, ha néktek is úgy tetszik, fogjunk munkálkodásunkhoz és halljuk legelsőbbben az elmúlt gyűlés jegyzőkönyvét". A gyűlés után sörházba mentünk és a hárfásnékkal musikáltattuk magunkat. . . .

A mi a tegnapi tartott marchalis széklet illeti, azon Bánffy Ádám szerencsésen keresztül csúszott, melyet részszerint azon körülménynek köszönhettem, hogy Wesselényi Miklós is Kemény Dénes nem valának jelen, részszerint pedig annak, hogy főispányi kineveztetését jelentette, melyről collationalisa ugyan még nem érkezett meg, de biztosítva van felőle; azt is ígérte, ha három holnap alatt, mikor megint marchalist kellene törvény tartania, collationalisa meg nem érkezend, abban a nem várt esetben, az administratorságot tovább folytatni nem fogja és ez improtocoláltatott is. Ifjabb Horváth Daniel nagy szemérmelenséggel kívánta magát főbíróvá jeletetni, annak daczára, hogy birtoka a megyében nincs, a Rendek ellene voltak és a főispány se candidálta, a mi tisztán az ő jussa. Wesselényi Miklós azért nem volt itt, mert Szathmár vármegyébe kellett sietni, honnan rossz utasítást küldöttek a követeknek. Kölcsey lejött Posonból és Wesselényit kérte, hogy jelenjen meg a megyegyűlésen, ha valamit igazíthatnának a dolgon; két álló óráig szóhoz se hagyták jutni Wesselényit s a vége az lett, hogy Kölcsey, a Magyarországi Diaeta legfényesebb csillaga, mandatumáról lemondott.

Wesselényi Miklós Biharba ment, hogy Kölcseyt ott megválasztatni igyekezzék, ha ott meg nem választják, Kölcsey még erdélyi követ lehet Közép Szolnok vármegyéből; mely nagy nyereség lenne ez reánk nézve!

Dec. 25-dikén. Karácsony első napja van ma, havaz keményen, azt szokták mondani: *Fejér Karácsony, fekete Husvét*; megis esnék belé, ha az idén fejér Husvétunk lenne, midőn Szent György nap tájt esik, a fársang hosszúsága miatt. . . .

Dec. 26-ikán. Örvendek, hogy a mai fáklyás gratulatióból semmi se lesz, mert Bethlen János, kinek tiszteletére az lenni akart, falura megy, épen tőle jövök. A megjelelendő országgyűlési tagok arczképei közt az első csomóban Bethlen János, Haller István, Mikes János és Jósika Samu képei fognak kijönni. Szabó már mindnyájokat lerajzolta és egyik jobban van találva a másiknál. Bethlen János nincs megelégedve a magáéval, pedig bíz a jó, ő itt diplomatának van levéve, a mi szokott kedves móka ábrázatjával ellenkezik. Jósika Samu vizsgáló ravasz tekintetével úgy van találva, hogy jobban nem lehet.

Mikes is mintha rágná a tactust, mikor a czigányok musikálnak, egybefogott Dujardin ajakokkal, melyek kegyetlenséget mutatnak, de Mikes ellenkezőleg a legjámborabb ember. Ez a Dujardin, gondolom, szülő apja volt neki, rettentő kegyetlen ember volt, kiről most is sokat beszélnek Erdélyben.

Dec. 31-dikén. Közelget sebes léptekkel ezen esztendő végéhez. Ma estve a „Garabontzás Diákok“ adták a theatrumban, melyben sok localis tréfa van és sok jó népdal, melyeket jól énekeltek. Szentpéteri, Szilágyi, Szerdahelyi és Udvarhelyi jól játszottak, mint szerelem tündére igen jól nézett ki Egresiné. Udvarhelyinek szeretője is tegnap a tánczban igen jól nézett ki. Gyermekeiből is volt tegnap Huszár Károlyéknál, Fanni testvérem is ott volt gyermekeivel, én a Garabontzás Deákok tettem a bál elébe, és nem is bántam meg, mert jól telt időm.

1835-dik esztendő.

Januarius első napján. Adja az Isten, hogy a beállott esztendő szegény Magyar Hazánkra jóllétet áraszson, népei értelembe gyarapodjanak, a roszaktól megtisztuljanak. Adja a Mindenható, hogy testvéreim sorsokkal megelégedettek és boldogok legyenek. Hagyja Isten nyugodni felejthetlen Atyám és Anyám áldott porait és őseimét is és ne hagyjon el engem sem!!!

Jan. 4-dikén. Tegnap Victor Hugónak adták *Hernani*-ját *Marius* név alatt a censorok tudatlanságába bízva, kik amúgy keresztül nem bocsátották volna és a dolog így sikerült, de az előadás nem a legjobb volt. A tegnap eléadott darabja Victor Hugónak Székelyné színésznének volt hasznára eléadva, a felvonások közt versek repültek le a karzatról s ezek így hangzottak:

*Székelynének
Színművészet angyalának,
Néked már rég hódolának
Érzetink stb.*

Januarius 5-dikén. Tegnap Wesselényi Miklós haza érkezett hosszás távollét után, ezen idő alatt a *juste milieu* társaság sokat rontott, de reményilem, minden meg fog változni megérkezésével. A kolozsvári tudósításokért ezentúl nem nyolez, hanem csak hét forint fog fizetődni. — Nevezetes kérdés lesz most az *absoluta pluralitas* felett való harez, melynek sok ellensége van, de melyet ha ki nem vívnak, mind benn maradnak a régi kormány emberei hivatalaikban, mitől Isten őrizzen. Mikor a fejedelemnek a Rendek azon just ált engedték, hogy 12 candidatus közül egyet megerősíthessen, bizonyosan felsza-

badították arra, hogy a tizenkettő közül akármelyiket erősít-
hesse meg, ezért ok nélkül való az *absoluta pluralitas* ellensé-
geinek abbéli féelme, hogy ártnak azon elvnek, mely szerint
a többséget nyertnek kívánjuk megerősítettését. A moralis erő
még nem olyan nagy nálunk, hogy más fel nem vállalná a
hivatalt mint olyan, ki *absoluta pluralitas*-t kapott, minél fogva
igen kívánatos lenne oly választást behozni országunkba, mely
szerint megerősítés alá más ne is mehessen, mint az, ki *absoluta
pluralitas*-t nyert; ez volna a legbizonyosabb mód arra, hogy a
bürokratáktól valahára megmeneküljünk.

Jan. 7-dikén. . . .

A tegnapi délelőttet követi conferentiában töltöttem, hol
az *absoluta majoritas* kérdése volt napi renden, ki van alkalma-
sint fejtve ezen kérdés és a többség hajlik reá. Ez a *Status
quaestio*: úgy kell-e a választást érteni, hogy jól rosszul válasz-
tott tizenkét candidatus terjesztessék fel? vagy pedig úgy, hogy
csak tizenkét olyan candidátusról szóljon a felterjesztés, kik
absoluta pluralitast nyertek, azaz kikre a votizáló Rendeknek
felénél több adta oda votumát, p. o. van 200 votizans, ezek
közül 80 Péterre, 50-en Pálra és 70-en Habakukra adják szó-
zataikat és e szerint Péter fogná a relativ többséget elnyerni,
de mivel *absoluta pluralitas* kívántatik, Péter még se fog fel-
mehetni a megerősítés alá, csak úgy, ha a 200 votizáns közül
legalább 101 neki adta votumát. Bethlen János és Szász Károly
nagyon jól beszéltek e tárgyban s utóbbi azon ellenvetésre,
hogy ezelőtt sem figyeltek az *absoluta pluralitásra* a választá-
soknál, tehát most sem kell, azt mondta, hogy ottan usust fel
nem lehet hozni, hol 40 esztendő alatt csak három ilyen választá-
s volt, három actus usust nem erősít. Ezután egy hasonlatos-
ságot hozott fel, a mely azonban merőben helytelen s ide nem
talál. . . .

Jan. 8-dikén. A tegnapi nemzeti gyűlésben elébb a szá-
szok dolga forgott fenn, hogy t. i. mikor ők először mint nem-
zet harmadosok, másodsor mint lutheranusok negyedese, a
hivatalok elfoglalhatóságában miképen választassanak és úgy hatá-
rozottatott, hogy mivel lutheranus lehet más is, nem csak szász, tehát
csak a nemzetre legyen ügyelet és tizenkét tanácsos közül négy
legyen szász, s ezek akármilyen vallásfelekezetűek lehetnek, azon-
ban a szász inkább a lutheranus vallást tartván, ha a négy közül
három olyan választatik, akkor a vallási competentiának is elég
van téve és a negyedik szász olyan lehet, ki nem lutheranus.
Nincs még eldöntve, ha a consiliariusságon felül viselhetnek-e
hivatalt, azért erről máskor.

Most a tegnapi gyűlés más nevezetes tárgyára térek át.

Néhányan az országgyűlési tagok közül, kik magokat okosab-
baknak tartják a többinél, a szokott követi conferentiákon kívül
még tartanak titkosabb conferentiákat is, melyeket mintegy
conclavénak lehet nevezni, egy ilyen titkos conclavében határoz-
ták el, hogy a cath. püspök választhatásáról ezúttal szó ne
legyen, azonban Jancsó kézdi-vásárhelyi követ kipotyantotta az
indítványt, melyet nem lehetett nem pártolni és ez a legszebb
vitatásokra adott alkalmat. Haller Lajos igen szép beszédet
tartott e tárgyban és Szász Károly kifejtette az egész dolgot s
kimutatta, hogy három ága van ezen kérdésnek, először mos-
tani püspök *consiliarius natus*-é vagy sem, erre könnyű a nega-
tív válasz, mert mikor az udvari rescriptumban el van ismerve
a többi tanácsos törvénytelenége, természetesen a püspök is
azok sorában csak mint törvénytelen consiliarius ült a kor-
mányszék több helyettes tagja közt, ehhez tehát szó se fér és a
Lázár vásárhelyi követ állítását, hogy a püspök *consiliarius
natus*, katjaz és lárma követte. A második ága a kérdésnek az,
hogy a püspök választható-é? ez ellen is sokan voltak, mert a
hierarchiától félve kívánnák nem választhatóvá tenni, azonban
ez úgy határozott, csak nemzeti gyűlésben még, hogy válasz-
tható. A conclavisták itt kívántak volna megállapodni azon
reménységben, hogy majd a ternariusba bele nem jön-e, ha az
absoluta pluralitas szerencsésen keresztül megy, eleget tesznek
a congregationalistáknak, kiket még jobban felbűjtogatni nem
jó és még is a consiliariusságból kimarad a püspök, azonban a
kérdésnek harmadik ága egészen másképp fordította meg a dol-
got, t. i. az, hogy ha megválasztathatik és effective bele esvén
a hármasszámba és megerősítetik, viselhet-é két hívatalt?
minthogy nem, csak úgy ha püspökségéről lemond, lehet con-
siliarius, azt pedig fel nem lehet tenni, hogy valaki tizezer
forint jövedelmet ötezer forintért oda hagyjan, nehogy tehát
játékká váljék a választás, az következik, hogy teljességgel az
ilyen meg sem választható.

Az egész gyűlésben mellette a püspöknek csak az említett
Lázár szólott, ő is megkapta a magáét; Szász Károly beszédjét
Lázárnak egy nyeltelen késhez hasonlította, melynek nincsen
vasa, syllogismusait pedig ahhoz, mely így hangzik: *baculus in
angulo ergo pluit*. Főargumentuma Szásznak arra, hogy a püspök
consiliarius nem lehet egy constitutionális országban, az ő
anticonstitutionális esküje, melyet mint papnak le kellett tennie:
*Ego omnes haereticos, qui sunt Lutherani, Calvinistae et Ariani
pro omni peste meo persequam, impetam et impugnabo*.

Jan. 9-dikén. Tegnap nemzeti gyűlésben csaknem szóról-
szóra úgy ment keresztül a kérdés, mint az a conferentiában

Szász Károly által kifejtetett. Kozma Pál¹ szalmázott ellene, Maurer is.

Jan. 10-dikén. Háromszéken fogdosások történtek, Kelemen prokátort, egy ref. papot és nem tudom még kit a General Commando elfogatott. Enyedre négy ágyút vittek, hogy Lázár Bentzit erővel is introducálják az administratorságba. Hiszen ez háború! *inter arma silent jura*, ha ez így fog menni, mire a Diaeta? Nem azért vannak a nemzet képviselői egybegyűlve, hogy otthon küldöik törvénytelen bánásnak áldozatai legyenek. Hallatlan dolog, Diaeta folyta alatt effélék történhesenek. Szegény Erdély! nem voltak-é szenvedéseid elegendők, hogy így büntetődöl. Mit hibáztál? Nemzeti gyűlésből jövek, melyben bevégződván a választási tárgyban minden előleges vitatás, követség küldetett a Statuum praeseshez, miszerint Országos Gyűlés tartására felszólíttatik, ne hogy a Rendek hibáztassanak ártatlanul megint a késedelemért. . . .

Jan. 11-dikén. Ma elkezdem én is a farsangot a Redoutteban, hol a Lutheranusoknak lesz báljok. Mára a kath. püspök egybegyűjti a catholicus urakat, hihetőleg consiliariusága tárgyában, erről majd többet holnap a gyűlés után. Jósika Miklós „Irány“-át olvasom most, mindjárt az első cikkelyben, melynek czíme a Bátorság, ezt találok kiírásra méltónak: *Semmi a gyermek tulajdonait oly hirtelen ki nem fejtí, mint tetteinek helyes méltánylása. Nem ritkán veszt a nevelő egy nyíltfejű gyermek szemében, ha azt, a mit ez jelesen tett, észre nem tudja venni.* Ezt igen is sokszor tapasztaltam magamnál gyermekkoromban.

Jan. 12-dikén. A tegnapi Redoutte elég népes volt, de nem volt ott, a kit kerestem . . . A püspöki gyűlés megvolt, azt akarta Kovács cath. püspök, hogy a cath. status adjon egy protestatiót az ellen, hogy ha Országos Gyűlésben keresztül menne az, hogy a cath. püspök nem *consiliarius natus*, miről szó sincs, vagy, hogy teljességgel ne legyen választható. A püspöknek ezen nyilatkozatára a nagyobb rész azt mondta, hogy ezen gyűlést nem tekintheti úgy, mint Consistoriumot, se magát, úgy, mint Statust, hanem gyűjtse egybe a Püspök esperességi követek által az egész cath. Statust, szüntesse meg a catholica Comissiót, mely néhány gubernialistából áll és az egész Status nevében szólaljon fel, akkor hozzá fogunk szólni vallásos sérelmeihez, most pedig, ha tetszik, a maga nevében protestáljon.

Jan. 13-dikén. Jósika Miklós „Irány“-a nagy elegantiával van írva, igen szép magyarsággal, egyébiránt felvett tárgyait

¹ Zarándmegyei főispán.

ki nem meríti, könnyedén tálalja fel, classicitas benne semmi, külsője és nyomtatása csinos; úgy hallom, írja már a második darabját is; igen sokat olvasni effélet idővesztegetésnek tartanám, de mint mondtam, a magyar stylus elegantiájára nézve bizonyosan becses munka, nem igen ismerék szebb magyarságot az övénél. Nagy az író mania most; megvallom, hogy nekem is nagy kedvem volna már valamit kiadni, de fősvénykedem és a kritikától rettegek. Nem oly csekélység, mint gondolná az ember, jó munkát írni és gondolja meg minden író jól, hogy mit csinál, mikor az olvasók kiméretlen közönségének valamit oda vet. Még nem adtam közre semmit s magam vagyok bírálója annak, a mit írtam. Sajnálhatják az olvasók, hogy munkáimat, melyeket gondolhatnak igen jóknak, nem olvashatják, azoknak tökéletes birtokában vagyok, akár kifőzve fejemben, akár papirosra téve kéziratban, nálam hevernek, de mihelyt a sajtót elhagyták, már nem enyimek, már az olvasóé és jaj nekem, ha Bethlen Domokos¹ „Nemzeti Jólétje“-ként a könyvtárosoknál kivágtatlanul hevernek, vagy mint helytelenül írtak, széljel tépetnek. Az olvasó olyan, mint a fenevad, a mit szeret egyszerre felfalja, a mit meg nem emészhet, félre rúgja, a mire haragszik, széljel tépi. A míg tökéletesen meg nem leszek nyugtatva magamban az iránt, hogy az enyéme knél az első eset fog megtörténni, addig az olvasó közönség tőlem semmit se várjon, legfeljebb holtam utáni firkáimat és azokról is kérem meg ne ítéljen, sokat ír az ember unalmában is, mit később maga se hágy helybe és világért sajtó alá nem bocsátana. En részemről őszintén bevallom, hogy ha reám parancsolnának, hogy könyvet írjak, olyat írnék, a mit még nem írtam, a mi csak fejemben van. Legőszintébb gondolataimat miért tegyen papirosra? Azok szünetlenül társalkodó barátaim, azokról én nem felelkezhetem el, azok sírig kísérnek . . .

Jan. 15-dikén. Két új szót jegyeztem meg az „Irány“-ban, melyeket megszerettem, az egyik *özshang*, a. m. harmonia, a másik *okolt*, a. m. consequens; az ily okos új szavakat öröme st használom én is.

Jan. 18-dikén. Farkas Sándornak, az amerikai utazónak a Közép-Szolnok vármegyei Casinó egy billikomot készítettett és egy küldöttség fogja azt neki ma általadni; szép megtiszteltetés, melyet senki inkább meg nem érdemelt, mint ő, jeles író és egyáltalában derék ember, nekem régi jó barátom, házunknál is lakik.

Jan. 19-dikén. A tegnapi Redoutte nagyon üres volt, dísze-

¹ Iktári gróf Bethlen Domokos.

sítették a szép Dobai leányok, ott volt Eder Louisa, Egresiné és Fartzádi Katitza. Már éjfél előtt itthon voltam s olvastam a Diaetalis tudósításokat. Szinte kezdem megszokni, hogy minden nálam nélkül történjék meg. Be hiúk azon emberek, kik azt hiszik, hogy ők igazgatják a Haza sorsát s hogy a Haza boldogsága csak az ő kezökben van, pedig csak szerencsésebbek azoknál, kik kirekesztve ezen szerencsétől épen oly buzgón, sokszor még buzgóbban érzik a Haza sorsát. Én se regalista, se követ nem vagyok, s ha bármelyik volnék a kettő közül, bizonyára ép oly jól betölteném helyemet, mint nagyobb része azoknak, kik ezen szerencsében részesedve azt hiszik magokról, hogy nálak nélkül felfordúlna a világ, pedig ha szorosán vizsgáljuk a mostani Diaetát, azt csak két ember vezérli, Wesselényi Miklós és Szász Károly; mit ezek akarnak, azt ékeszszólással keresztül is viszik, szerencse, hogy ily embereknek adatott ezen szép, de veszedelmes, természet ajándéka, a rá beszélő tehetség, ezektől nem félttem szeretett hazámat. — Tegnap Farkas Sándornak ált'adák a Zilahi Casino küldöttjei a billikomot, Wesselényi tartott beszédet az átadáskor, estve vacsora volt a Casinóban, hol szilágyi borral volt megtöltve az ezüst billikon és toastok hangoztak ivói által.¹

¹ A Naplóban itt a három nemzetről s négy vallásról egy cikk következik gr. Gyulai L.-tól, melyet mint ide nem tartozót nem közlök.

Közli: GR. KUUN GÉZA DR.